

sensibilibus signis, cum virtute qua fecundum reddidit b. Virginis uterum ad generandum Christum. « Dedit aquae, quod dedit matri; virtus enim altissimi et obumbratio Spiritus Sancti, quae fecit ut Maria pareret Salvatorem, eadem facit ut regeneret unda credentem » s. Leo M. serm. de nativ. Domini IV. et V. Hinc Cyprianus (ep. 1. ad Donat. p. 2. ed. Baluz.) appellavit « undam genitalem, » et hinc piscis in aqua natus symbolum est christianorum: « nos enim pisciculi in aqua nascimur » Tertull. de Baptism. c. 1.

c) His affine est, quod vim aquae ad regenerandas animas rationales impertitam a Spiritu Sancto comparant cum fecunditate primitus indita aquis per Spiritum, qui ferebatur super illas ad producendam animam viventem (Gen. I. 20.), ut Chrysostomus loco supra citato et Tertullianus de Bapt. c. 3. et 4. Imo haec comparatio ad declarandam efficaciam sacramentorum transiit apud Syros in communem usum loquendi; eodem enim vocabulo רוח אלֹהִים מִרְחַפֶת, quo Spiritus dicitur ferri fecundans super aquas (Gen. I. 2.), ipsi utuntur de impositione manuum Episcopi (Assemani Bibl. Or. II. p. 383.), de Spiritu Sancto, qui illabitur visibilibus sacramentis (Ephrem T. III. p. 143; Assem. B.O. IV. p. 294.). Isidorus Hispal. in homilia de corpore et sanguine Domini sive de Paschate (exstat etiam inter Opp. s. Hieronymi ed. Mariani Victorii T. IX. p. 363. et in Bibl. Max. PP. T. VI. p. 636.) comparat verba sacramentalia ad conficiendam Eucharistiam verbo creanti, et efficaciam hanc verborum transmutantium declarat ex efficacia aliorum sacramentorum ad innovandum hominem: « ut ad nutum praecipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa coelorum,... ita parem potentiam in spiritualibus sacramentis verbis praebet virtus, et rei servit effectus. »

Denique d) simpliciter enuntiant Patres, finem et effectum symboli externi esse gratiam et sanctitatem in anima producendam. « Carnaliter currit unctio, sed spiritualiter proficit; quomodo et ipsius baptismi carnalis actus, quod aqua mergimur, spiritualis effectus, quod delictis liberamur » Tertullianus de Bapt. c. 7. « Caro abluitur ut anima emaculetur, caro ungitur ut anima consecretur, caro signatur ut

anima spiritu illuminetur, caro corpore Christi et sanguine vescitur ut anima de Deo saginetur. » Id. de resurr. carn. c. 8. Vide Patrum testimonia apud Bellarminum lib. II. cc. 5. 6. 7.

Tria sunt manifesta: primo fides christiana universalis loco, tempore perpetua, in frequentissimo, quotidiano, publico usu sacramentorum persuasum habebat, externas actiones symbolicas, quibus constant sacramenta, producere mirum quandam spiritualem effectum in anima. « Nihil adeo est (aiebat Tertullianus saeculo II vel ineunte III, 1. de Bapt. c. 2.), quod obduret mentes hominum, quam simplicitas divinorum operum quae in actu videntur, et magnificencia quae in effectu repromittitur..... tanta simplicitate sine pompa homo in aquam demissus et inter pauca verba tinctus mundior resurgit... Incredulitas miratur, non credit: miratur enim simplicia quasi vana, magnifica quasi impossibilia. » Insuper clarum est, hunc effectum proprium sacramentorum non esse ad modum verbi aut doctrinae, secundum leges psychologicas sub operatione actualis gratiae excitationem et velut provocationem actuum fidei aut aliarum virtutum, per quas homo demum iustificetur. Sed imo, quod est tertium notandum, fide et dispositione in adultis supposita docetur, effectum esse ipsam mundationem a peccatis, regenerationem et creationem spiritualem, sanctificationem nempe. Proinde clarum est, constanti professione totius antiquitatis christiana ac certa fide, publico et quotidiano usu manifestata, creditum fuisse ipsis signis sensibilibus, quae sunt sacramenta, virtutem inesse supernaturalem, ut per ea conferatur sanctificans gratia Dei.

3º. Idem confirmatur ex symbolis et Conciliorum definitionibus. « Credimus unum baptismum in remissionem peccatorum » symbol. Constantinopol. « Parvuli in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in iis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt » Conc. Millevit. II. can. 2. (Harduin. T. I. p. 1218.) etc.

4º. Eandem fidem de sacramentorum virtute et efficacia manifestavit Ecclesia clarissime publicis factis, quo pertinet imprimis paedobaptismus, mandatum deinde saepe repetitum, ut etiam sensibus destituti catechumeni baptismum,

fideles absolutione expientur. Legatur Conc. Carthag. IV. can. 76; Arausican. I. can. 12; Leo M. ep. 108. c. 5. ad Theodor. Foroiuliens.; Augustinus de adulterin. coniug. lib. I. c. 26. 28; Confess. I. IV. c. 4.

THESIS VII.

De sacramentorum efficacia ex opere operato.

« Formula ecclesiastica inde ab ineunte saeculo XIII adhibita, et usu universali, ipsiusque Concilii Tridentini auctoritate consecrata, qua per sacramenta novae legis dicitur gratia conferri *ex opere operato*, nihil aliud quam hanc ipsum paulo ante demonstratam efficaciam exprimit visibilium sacramentorum. Protestantes ergo, quando eam reiiciunt sensu genuino Ecclesiae et catholicorum theologorum acceptam, reiiciunt doctrinam certo revelatam; quando autem sensus ei substituunt alienos, absurde calumniantur. »

I. Terminus hic theologicus et modus loquendi, quo distinguitur *opus operantis* et *opus operatum*, seu ipsum quod efficitur opus, primum in scholis adhiberi coepit saec. XII labente et XIII ineunte. Primus forte vel certe inter primos ita locutus est Petrus Pictaviensis (1) defunctus anno 1205 post diuturnum magisterium in scholis Parisiensiibus; post ipsum Innocentius III (2), qui ab anno 1180 Parisiis studiis vacaverat eo ipso tempore, quo Petri fama erat celebratissima. Eadem aetate per decursum saeculi XIII et eodem semper sensu habent hanc distinctionem inter *opus operatum* et *opus operantis* sive *operans* Guillelmus Altisidorensis (si eius est Summa aurea) I. IV. fol. 243. col. 1; Alexander Halensis P. 4. q. 3. m. 4. a. 1; Albertus M. 4. dist. 1. a. 5; s. Bonaventura 4. dist. 1. P. 1. a. 1. q. 5. Nec tamen adhuc hoc tempore, quantum ex modo loquendi s. Thomae colligitur, formula videtur fuisse communis.

(1) « Meretur (minister) baptismatione, ut baptizatio dicitur actio illius qua baptizat, quae est aliud opus quam baptismus, quia est *opus operans*, sed baptismus est *opus operatum*, ut ita liceat loqui » Petrus Pictaviensis Sent. P. V. c. 6.

(2) « Quamvis *opus operans* aliquando sit immundum, semper tamen *opus operatum* est mundum ». Innocentius III de myster. Missae I. 3. c. 5.

suetudine recepta (1). Postquam propter ipsam suam concinnitatem iam diu transierat in universalem theologorum usum, a Concilio ipso Tridentino sancta est ad dogma revelatum de virtute visibilium sacramentorum exprimendum adversus Protestantium errorem, qui et dogma ipsum formula expressum negabant, et verba quibus a catholicis enuntiari solebat, calumniabantur. « Si quis dixerit, per ipsa novae legis sacramenta *ex opere operato* non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere; anathema sit » sess. VII. can. 8.

Quod spectat formam grammaticam enuntiationis, confugerunt quidam ad interpretationes minime veras sensumque genuinum formulae mutarunt, ut leges grammaticas ad amissim servatas esse contenderent; aiunt scilicet, *opus operatum* intelligi debere opus Christi, *quod in cruce operatum est* nostram redemptionem. At quamvis sit verissimum, sacramentorum efficaciam esse ex opere Christi in cruce, quod nostram operabatur salutem; id tamen non dicitur *opus operatum*, sed *opus operantis Christi*; nec hoc sacramentis peculiare est, sed commune omnibus distributionibus gratiarum, quo cummodo fiant, quod sint ex opere et meritis Christi. Concedimus igitur sine ullo dubio, in hac formula vocem *operatum* tum a theologis tum a PP. Tridentinis usurpatam esse significatione passiva pro opere *quod efficitur* (2), ut in vulgata versione Scripturae passive adhibentur verba *promereri* Heb. XIII. 16; *exhortari*, *consolari* 2. Cor. I. 4. 6; *interpretari* multis in locis.

(1) « Ipsum sacramentum dicitur a quibusdam *opus operatum*, usus autem sacramenti est ipsa operatio, quae a quibusdam *opus operans* dicitur » s. Thomas 4. dist. 1. a. 5.

(2) *Operatum* passive accipitur a Lactantio de Institut. div. VII. c. 27. « susceptis operatisque virtutibus; » ab Augustino de unit. Eccles. c. 25. « a femina nobili Lucilla *operata* corruptio; » probabilissime a Tertulliano Praescript. c. 57. « tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes et charismata perperam *operata*, tot sacerdotia perperam functa » cf. de anima c. 29. *Inoperatum* idem est ac *non factum* apud Ambrosium de Incarn. c. 9. Forte etiam in Vulgata Gal. V. 6. *operatur* est passivae significationis. Vide Petavium de Incarnat. I. VIII. c. 12. n. 16; Bellarminum de Iustificat. II. c. 4; Stapleton I. VIII. c. 29. de Iustificat.

Ad rem ipsam quod spectat hac locutione significatam, *opus operatum* opponitur *opera operantis*. Hoc alterum est operatio actusque *meritorius*, quo ipse operans sibi vel alteri aliquid meretur aut impetrat. *Opus operatum* autem intelligitur non subiectiva operatio, sed obiective ipsum opus editum per se, quin ratio habeatur *meriti* hominis, qui operatur propriisque actibus aut opus ponit aut eius redditur particeps. *Opus operatum* ergo in sacramentis est ipsum visibile sacramentale signum valide positum. Quando igitur sacramenta dicuntur valere *ex opere operato* ad conferendam gratiam; significatur a) positive, ipsum sensibile signum iuxta Christi institutionem adhibitum valere ad gratiam conferendam; significatur b) negative, hanc virtutem sacramenta habere, et gratiam sacramentalem conferri non *ex opere operantis*, quod sit sive ab administrante sive a suscipiente, h. e. non ex aliquo actu quatenus *meritorio*, quo ille ministrando, hic suscipiendo sacramentum mereatur gratiam. At c) illa formula non significatur excludi, sed immo significatur includi actus liberos ministrantis, quia sine his *opus operatum* nec esse nec intelligi potest, et adsignificantur liberi aliqui actus suscipientis adulti, partim ut ipsum *opus operatum* valide ponatur, partim ut removeantur impedimenta, quae collationi gratiae ac proinde actuali exsertioni valoris in *opere operato* ad conferendam gratiam obstarent. Quia igitur *opus operatum* valet quidem ad conferendam gratiam, actualis tamen exsertio huius virtutis potest in adultis impediri indispositione repugnante infusioni gratiae, ideo explicate additur in Concilio Tridentino: « sacramenta conferre gratiam non *ponentibus obicem* » sess. VII. can. 6; vel ut habet can. 7: « dari gratiam per sacramenta semper et omnibus, quantum est *ex parte Dei*. »

Iam vero haec virtus sacramentorum est ea ipsa, quam in superiori thesi expressimus, et in verbo Dei revelatam esse demonstravimus. Ergo sensus genuinus, quo a catholicis doctoribus et a Conciliis usurpatur haec formula ecclesiastica, atque docetur sacramenta novae legis valere ad conferendam gratiam *ex opere operato*, et per sacramenta

ex opere operato conferri gratiam *non ponentibus obicem*, quoad rem ipsam est dogma revelatum; quod ad verba autem spectat quibus concepitur, ubi ea iam usu constanti ad certam significationem determinata sunt, non solum homini prudenti displicere non possunt, sed etiam aptissima sunt ad dogma revelatum exprimendum. Doctrina ergo hisce verbis comprehensa, « per sacramenta conferri gratiam *ex opere operato* », impugnari non potest, nisi vel, retento genuino verborum sensu, impugnando ipsum revelatum Dei verbum, vel substituto sensu falso et a mente catholicorum alieno hunc confictum errorem adscribendo universae Ecclesiae, quod utrumque impium est et haereticum. Protestantes inde a sua origine usque ad praesentem diem unum quidem et alterum habuerunt propositum; quia tamen illud prius erat difficillimum propter splendorem veritatis relucentem ex ipsis Scripturis etiam a Protestantibus retentis et ex perpetua traditione ac sensu totius populi christiani, qui a nemine spernitur impune, alterum autem impudentiae erat facillimum et ad doctrinam Ecclesiae catholicae in contemptum adducendam aptissimum, huic potissimum viae calumniarum insistebant et incredibili pervicacia adhuc insistunt.

II. Interpretari itaque solebant et solent formulam in hunc sensum, ut *opus operatum* sit externus actus *suscipientis* sacramentum *meritorius gratiae* per se et quatenus actus externus est, non autem ratione boni alicuius motus interni. Hanc propositionem deinde resolvunt in duas, quae a Bellarmino (l. II. c. 1.) dicuntur contradictoriae et profecto sunt, nisi simul tribuatur catholicis doctrina absurdissima de ratione meriti. Aiunt enim a) ex sententia catholicorum *opus operatum* esse *opus meritorium ipsius suscientis* sacramentum, quo gratiam mereatur; b) ex eadem catholicorum sententia *opus operatum* esse *opus externum*, quod iustificet, etiamsi suscipiatur sacramentum *absque ulla fide aut bono motu ipsius suscientis*. Adhuc alia inflexione c) fingunt, ex sententia catholica non Deum esse qui iustificet, sed sacramentum propria virtute; atque ita Spiritum Sanctum « vices suas resignasse sacramentis »

ad iustificandos homines. Ex his deinde inferunt Calvinus, Kemnitius et plerique recentiores, a catholicis adscribi sacramentis *vim magicam* (1). Hunc formulae subesse sensum, vel simplici affirmatione sua vel appellatione ad aliqua ex contextu abrupta verba unius vel alterius ex scho-

(1) Abusus huius appellationis « *operatio magica* » ex aliquo tempore etiam apud eruditos quosdam catholicos invalere coepit, ita ut fere omnes modos efficientiae, quae sacramentis tribuatur maior, quam revera sit vel his scriptoribus esse videatur, appellant *operationem magicam*, et hoc nomine reficiant. Ita concedunt illi catholici, operationem fore *magicalam*, si sacramenta operarentur sine bono motu suscipientis; imo aliqui necessarium putarunt asserere, per sacramenta sicut gratiam habitualis ita etiam actum charitatis *ex opere operato* produci in suscipiente, ne *operatio sacramentorum* videatur esse *magica*; neque enim, aiunt, aliam aptiorem appellationem reperiri posse pro iustificatione adulorum sine actu charitatis perfectae. Pariter ut declarant hi recentiores, virtutem sanctificandi non esse ex naturali efficacia rerum sensibilium, sed esse ex Christi institutione et ex virtute divina, solent dicere, in sacramentis non esse *vim magicam*. Totus hic modus loquendi mea quidem sententia est absurdissimus. Quid enim vero est magia? Est illud scelus, quo per signum aliquod, ex se et natura sua ineptum ad certos effectus producendos, expetitur implicite vel explicite opera daemonis ad illos effectus obtinendos. Sine dubio diabolus in rebus magicis « ipsas quoque res sacramentorum divinorum aemulatur, » ut scribit Tertullianus Praescript. c. 40. (cf. Iustinum Apolog. I. n. 62; Augustinum Civ. Dei l. XX. c. 6.). Vis itaque *magica* unice in eo est, quod a malo daemone exposcit opera ad effectum aliquem obtinendum. Hoc quidem fieri solet per signum seu potius ad signum, quod nec ex se nec a daemone ullam habet virtutem ad talem effectum producendum, sed est et manet merum signum conventionis, ad cuius praesentiam ex pacto explicito vel implicito daemones effectum aliquem sive verum sive simulatum producant. Cf. Aug. doctr. christ. l. II. n. 37. Quare si quis iam ab hac comparatione cum signis magicis non abhorreat, institui ea posset et a veteribus etiam theologis aliquando instituta est potius in sensum contrarium, quod sacramenta non sunt solum signa, ad quorum praesentiam Deus operatur sicut sunt *signa magica*, ad quorum praesentiam ex pacto operantur daemones mali; sed sunt verae causae instrumentales effectum supernaturalium, gratiae scilicet, et (tria ex illis) characteris sacramentalis. Quod si vero operationem effectum permanentium et habitualium in anima, qui a dispositionibus suscipientis sacramenta non pendeant, cum recentioribus istis fas est appellare *operationem magicalam*, consequens erit, infusionem gratiae in infantibus, et impressionem characteris in illis saltem, qui absque ulla dispositione suscipiant sacramentum, esse *ex vi magica*, quam sane blasphemiam et ipsi detestantur.

lasticis theologis confectum dant, tumque hoc a se adserto sensu formulam in Conc. Tridentino sancitam esse concludunt.

Unus illorum, qui « Symbolicam » Io. Adami Moehler confutandam suscepit, originem formulae eiusque veram significacionem a Scoto repetendam esse primum affirmarat; postquam vero facili negotio convictus erat erroris quoad originem, cum usus formulae longe saeculo XIV. sit antiquior, instituit tamen contendere, sensum genuinum a Scoto primum esse explicite propositum eum ipsum, quem Protestantes catholicis tribuunt, et quo necessitas omnis boni motus ad iustificationis gratiam consequendam in adultis suscipientibus sacramentum excludatur, huncque sensum deinceps a theologis catholicis fuisse retentum et a Patribus Tridentinis sancitum. Probat hanc formulae significacionem verbis ipsius Scoti ex 4. dist. 1. q. 6. n. 10, ut ei quidem videbatur, manifestissimis: « sacramentum ex virtute operis operati confert gratiam; non requiritur bonus motus, qui mereatur gratiam » (Baur in libro inscripto « Oppositio inter Protestantismum et Catholicismum »). Alii appellant ad sententiam similem Gabrielis Biel (saec. XV.) 4. dist. 1. q. 3: « praeter exhibitionem signi foris exhibiti non requiritur bonus motus interior in suscipiente; » ita enim citat Kemnitius omittens verba sequentia, quae Gabriel addit: « non requiritur bonus motus, quo de condigno vel de congruo gratiam mereatur; sed sufficit, quod suscipiens non ponat obicem. » (Vid. Bellarminum l. II. c. 1.)

At in primis sensum, quo Concilium Tridentinum intellexerit collationem gratiae *ex opere operato* sacramentorum, nihil opus est ex Scoto tandem colligere, cum declarationes Concilii ipsius sint manifestissimae. Sess. VI. cap. 5. 6. 7. distincte describuntur dispositiones necessariae ad iustificationem tum generatim tum nominatim poenitentia, « quam ante baptismum agere oportet; » et descriptam ibi dispositionem, exsurgentem ex multis actibus supernaturalibus maxime ex fide, sine qua nulli umquam contigit iustificatio, ex odio et detestatione peccati et proposito novae vitae, dicitur consequi iustificatio ipsa, cuius causa finalis

est gloria Dei, princeps efficiens est Deus, meritoria Christus, *instrumentalis* sacramentum, formalis inhaerens iustitia. Iterum ibid. can. 9. definitur, praeter fidem aliud adhuc requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, et necesse esse hominem *suae voluntatis motu praeparari atque disponi*. Insuper sess. XIV. cap. 1. et 4. Concilium repetit multiplices necessarias dispositiones ad gratiam per sacramentum baptismi et poenitentiae consequendam; ac tandem concludit verbis disertissimis: « quam obrem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint, sacramentum poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod numquam Ecclesia Dei docuit neque sensit. » Secundum haec ergo debent intelligi definitiones sess. VII. can. 6. 7. 8. de sacramentis, ubi ex ordine docetur, a) sacramenta novae legis conferre gratiam *non ponentibus obicem*; b) dari gratiam per sacramenta semper et omnibus, *quantum est ex parte Dei, si rite ea suscipient*; denique c) per sacramenta novae legis *ex opere operato conferri gratiam, nec solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere*.

Ex theologis autem praesertim qui floruerunt ante Concilium, possunt quidem aliqui citari, qui videantur exegisse dispositionem tam perfectam, ut iam per se sufficeret ad iustificationem consequendam, etiam extra sacramentum; nullus autem catholicus umquam sive ante sive post Concilium docuit, peccatorem adultum sine bono motu, sine fide, sine aversione a peccato et conversione ad Deum, per sacramentum posse iustificari. Vix autem haec Protestantum calumnia increbuerat, cum omnes catholici, qui de hac re aliquid scripserunt, uno ore eam velut absurdam confutarunt et exploserunt.

Ad Scotum quod spectat, negat is quidem et negant reliqui theologi, ad effectum gratiae, quae confertur per sacramenta, requiri opus operantis *tamquam meritum*, cui gratia retribuatur; sed simul docet, requiri bonum motum *tamquam dispositionem*, qua obex gratiae removeatur. Loco quem obiicit adversarius, Doctor subtilis collationem gratiae in sacramentis veteris testamenti *ex opere operantis* et

ex merito suscipientis comparat cum sanctificatione per sacramenta novi testamenti *ex opere operato*, dummodo obex non ponatur. « Sacramentum novae legis ex virtute *operis operati* confert gratiam, ita quod non requiritur ibi bonus motus interior, *qui mereatur gratiam*; sed sufficit, quod suscipiens *non ponat obicem*. Sed in illis actibus (in sacrificiis et sacramentis veteris legis) non conferebatur ex hoc solo, quod offerens non poneret obicem, sed *tantum conferebatur ex virtute boni motus interioris tamquam meriti* » Scot. 1. c. Qui bonus motus interior *tamquam meritum* non requiratur, et qui requiratur *tamquam dispositio ac remotio obicis* ad iustificationem nominatim per sacramentum poenitentiae declarat Scotus 4. dist. 14. q. 4. n. 6-9. Distinguit ibi duplarem viam iustificationis unam extra actualem susceptionem sacramenti per contritionem perfectam tamquam « dispositionem completivam » et tamquam « per virtutem meriti de congruo; » alteram deinde viam esse docet, quando peccator habet solum « dispositionem praeviam » per attritionem, et peccatum remittitur per absolutionem « non quidem ex merito, quia *dispositio interior non erat sufficiens per modum meriti*, sed ex pacto Dei assistentis sacramento suo ad effectum illum, ad quem instituit sacramentum. » Unde ab obiectionem, quod Lazarus primum a Christo suscitatus est a mortuis et postea eductus e monumento, videri ergo necessariam vitam gratiae iam ante confessionem et susceptionem sacramenti, respondet subtilis: « concedo, quod ante perceptionem dignam poenitentiae oportet suscitat vel simpliciter, et tunc per poenitentiae sacramentum non deletur peccatum, sed gratia quae infuit, augetur; vel *suscitari secundum quid*, scilicet ut habeat aliqualem displicantiam de peccatis (h. e. attritionem, ut mox appellat) et propositum cavendi de cetero, et velit suscipere sacramentum poenitentiae, in quo *attritio fit contritio* (quoad effectum per habitum charitatis infusum), et tunc suscitatur simpliciter per sacramentum. » Apparet ergo, quam falsum sit, a Scoto doceri iustificationem per sacramentum ex opere operato *sine bono motu interno*; quamvis sit verissimum, gratiam sacramentalem conferri per ipsum *opus operatum* sacramenti et non

obtineri per opus operantis tamquam ex merito, cum opus operantis tantum constitutat dispositionem necessariam, atque haec dispositio sit *conditio*, sine qua non confertur, non autem *meritum* propter quod confertur illa gratia.

In loco quem opponunt ex Gabriele, eadem est distinctio inter opus operantis tamquam *meritum* ad effectum sacramenti, quod negatur, et inter actus bonos necessarios ad *dispositionem* debitam comparandam et ad remotionem obicis, qui affirmantur requiri. Imo Gabriel est unus ex illis theologis, qui ante Concilium Tridentinum videntur postulasse in peccatore contritionem perfectam, qua iam ante susceptionem sacramenti poenitentiae sit iustifieatus 4. dist. 14. q. 2. Generatim vero ad convincendam calumniam de exclusione boni motus interni ad iustificationem per sacramentum obtainendam, sufficiat haec Gabrielis argumentatio l. c. « *Sine gemitu interiori* nemo adultus renovatur (ut citat Magister ex Augustino). Et ratione arguitur: ad iustificationem impii requiritur *motus liberi arbitrii ut dispositio prævia*; sed per sacramentum poenitentiae iustificatur impius; ergo. Consequentia nota cum minori. Maior est Alexandri, s. Thomae, s. Bonaventurae, Richardi, Durandi, Paludani (requiri nempe *motum liberi arbitrii ut dispositio prævia* communis est doctrina scholarum). Ideo dicitur Act. XV: fide purificans corda; quia *motus fidei primo requiritur* ad purificationem. Et probatur ratione post Durandum et Paludanum, quia iustificatio impii est remissio peccati, sed peccatum non remittitur, *quamdiu voluntas eius quod prius volebat, manet in eo*; voluntatem autem recedere ab eo, quod prius volebat, est *displere ei, quod prius placebat*, in qua displicentia est contritionis dolor. » Pariter de necessaria dispositione ad gratiam recipiendam per sacramentum baptismi docet 4. dist. 4. q. 2, *fictum* intelligi dupliciter, primo eum, qui fingit voluntatem baptismi quam non habet, et hunc neque recipere sacramentum; « secundo ostendendo se esse dispositum ad suscipiendum baptismum, et tamen non est dispositus in animo, aut quia non habet rectam fidem, aut quia habet peccatum mortale in actu vel in proposito, vel

complacentiam vel nullam displicantiam de peccato. Et illo secundo modo communiter loquuntur sancti et doctores de flete accendentibus ad baptismum, qui scilicet accedendo ponunt obicem gratiae. »

Sine bono motu igitur adultum iustificari posse, nemo catholicus umquam docuit; docebant tamen id certissime illi ipsi « Reformatores, » qui hoc crimen calumniose catholicis impingunt. Tria enim haec erant principia ipsius Lutheri: a) hominem iustificari sola fide, quae sit certa fiducia, sibi propter merita Christi peccata esse remissa, seu potius non imputari; b) iustitiam hominis non esse aliud quam externam imputationem, qua Deus eum licet peccatorem respiciat velut iustum; c) hanc iustitiam nullis peccatis aliis quam sola incredulitate impediri aut destrui: « nullum malum opus facit malum et damnatum, sed sola incredulitas » (vide Bellarminum de Iustificat. l. IV. c. 1.). Atqui talis fiducia peccatoris evidenter non est *motus bonus* sed persuasio stulta simul et impia. Revera ergo, licet id non faterentur, docebant duces « Reformationis » iustificationem, quae possit esse *sine bono motu*; continetur enim haec doctrina in ipso eorum fundamentali principio de « *sola fide* » iustificante.

THESIS VIII.

Quo sensu fides recenseri possit inter causas iustificationis, quamvis iustificemur per sacramenta ex opere operato

« Quamvis tum generatim actus supernaturales, quibus constituitur dispositio ad iustificationem, tum nominatim fides referri possint ac debeant ad aliquod genus cause iustificationis; falsum tamen est, fidem solam per se spectatam esse dispositionem sufficientem, vel in doctrina Scripturarum de fide iustificante excludi efficaciam sacramentorum ad conferendam gratiam ex opere operato. »

I. Si sensu latiori et generico *causa* dicitur omne illud a quo existentia alterius modo pendet, et quo posito existentia alterius sive simpliciter sive saltem concurrentibus ceteris necessariis consequitur; multa sane sunt ordinis inter se diversissimi, quae ad iustificationem peccatoris concurrunt, et quae ideo in aliquo genere possunt